

Ekonomika podjetja - 5. del: Uspeh in uspešnost poslovanja

Dr. Tomaž Čater

Uspeh poslovanja

- **Opredelitev**
 - = uspeh je poslovni izid, ki je lahko dobiček ali izguba
 - = je razlika med prihodki in odhodki
 - prihodki > odhodki → dobiček
 - prihodki < odhodki → izguba
- **Ko govorimo o uspehu moramo ločiti med**
 - poslovno-izidnim tokom
 - tvorijo ga prihodki in odhodki: razlika je poslovni izid
 - kaže na uspeh podjetja
 - denarnim tokom
 - tvorijo ga prilivi (prejemki) in odlivi (izdatki): razlika je neto denarni tok
 - kaže na plačilno sposobnost podjetja (sposobnost poravnati zapadle obveznosti)

Dr. Tomaž Čater

1

Prihodki

- **Opredelitev**
 - = so prodajna vrednost proizvodov ali storitev, ki jih ustvari podjetje s svojim poslovanjem v obdobju enega leta
- **Dva možna načina ugotavljanja prihodkov**
 - metoda fakturirane (zaračunane) realizacije (prodaje)
 - podjetje evidentira prihodke v trenutku izstavitve računa
 - v bilanci stanja nastane terjatev do kupca
 - tak način je predpisan v Sloveniji
 - metoda plačane realizacije (prodaje)
 - podjetje evidentira prihodke ko so računi plačani
 - ni terjatev (prihodki = prejemki)

Dr. Tomaž Čater

2

Prihodki

- **Prihodki in prejemki**
 - prihodki povečujejo dobiček
 - prejemki povečujejo denarno stanje podjetja
- **Odnos med prihodki in prejemki**
 - prihodki in prejemki so običajno povezani
 - prihodek postane prejemek (plačilo z odlogom)
 - prihodek je takoj prejemek (plačilo z gotovino)
 - prejemek postane prihodek (plačilo z avansom)
 - med prihodki in prejemki včasih ni nobene povezave
 - prejemki, ki niso prihodki (posojilo)
 - prihodki, ki niso prejemki (presežek v skladišču)

Dr. Tomaž Čater

3

Prihodki

- **Tri vrste prihodkov**
 - poslovni prihodki
 - prihodki od prodaje: prodajne vrednosti prodanih proizvodov, storitev, trgovskega blaga in materiala v obračunskem obdobju
 - drugi poslovni prihodki, povezani s poslovnimi učinki: subvencije, dotacije, regresi, kompenzacije, premije, itd.
 - finančni prihodki
 - pojavljajo se v zvezi z dolgoročnimi in kratkoročnimi finančnimi naložbami (obračunane obresti in deleži v dobičku drugih)

Dr. Tomaž Čater

4

Prihodki

- **Tri vrste prihodkov**
 - finančni prihodki
 - delimo jih tudi na
 - finančne prihodke, ki niso odvisni od poslovnega izida drugih (npr. prejete obresti)
 - finančne prihodke, ki so odvisni od poslovnega izida drugih (npr. prejete dividende)
 - (poslovni in finančni prihodki tvorijo t.i. redne prihodke)
 - izredni prihodki
 - neobičajne postavke, ki v obravnavanem poslovnem letu povečujejo poslovni izid
 - primeri: presežki zalog materiala, nedokončane proizvodnje in končnih proizvodov, zamudne obresti, pogodbene kazni, itd.

Dr. Tomaž Čater

5

Odhodki

- **Opredeleltev**
 - = so stroški, ki se nanašajo na prodane proizvode v obdobju enega leta
- **Odhodki, stroški in izdatki**
 - stroški: nanašajo se na proizvedene količine (denarno ovrednoteni potroški poslovnih prvih)
 - odhodki: nanašajo se na prodane količine
 - izdatki: zmanjšujejo denarno stanje podjetja (odlivi denarja)

Odhodki

- **Odnos med odhodki in stroški**
 - odhodki in stroški so običajno povezani
 - strošek postane odhodek (najprej proizvedeš proizvod, nato ga šele prodaš)
 - strošek je takoj odhodek (storitve → ni zalog)
 - med odhodki in stroški včasih ni nobene povezave
 - odhodki, ki niso stroški (primanjkljaj v skladišču)
- **Odnos med odhodki in izdatki**
 - odhodki in stroški so običajno povezani
 - izdatek postane odhodek (plačilo za material takoj)
 - odhodek postane izdatek (plačilo za material kasneje)
 - med odhodki in izdatki včasih ni nobene povezave
 - odhodki, ki niso izdatki (odpisana terjatev)
 - izdatki, ki niso odhodki (nakup zemljišča)

Odhodki

- **Tri vrste odhodkov**
 - poslovni odhodki
 - so stroški v obračunskem obdobju
 - povečani za stroške, ki se zadržujejo v začetnih zalogah proizvodov in nedokončane proizvodnje, ter
 - zmanjšani za stroške, ki se zadržujejo v končnih zalogah proizvodov in nedokončane proizvodnje
 - po namenu (funkciji) gre za proizvodne stroške prodanih količin

Odhodki

- **Tri vrste odhodkov**
 - finančni odhodki
 - stroški danih obresti (obresti na prejete kredite)
 - drugi (padec tečaja vrednostnih papirjev)

(poslovni in finančni odhodki tvorijo t.i. redne odhodke)
 - izredni odhodki
 - neobičajne postavke, ki v obravnavanem poslovnem letu zmanjšujejo poslovni izid
 - primeri: primanjkljaji zalog materiala, odpisane terjatve, zamudne obresti, itd.

Prihodki in odhodki

- **Primer**
 - Podatki: Podjetje je v začetku leta kupilo 5.000 kg surovine A po ceni 800 SIT in 2.000 kg surovine B po ceni 1.000 SIT. Dobavitelju A so plačali takoj v celoti, dobavitelj B pa jim je odobril kredit za 60% nabave. Iz obeh surovin so izdelali 200.000 polproizvodov z lastno ceno 50 SIT in prodajno ceno 80 SIT. Podjetje ima štiri odjemalce, ki so jim v obračunskem obdobju prodali naslednje količine: 40.000, 60.000, 70.000 in 20.000 enot proizvoda. Prvi in četrti kupec plačata vse ob prevzemu. Drugi kupec plača 40% takoj, 60% pa naslednje leto. Tretji kupec plača 50% takoj, 50% pa naslednje leto.
 - Naloga: Za tekoče leto izračunajte izdatke, stroške, odhodke, prejemke, prihodke, dobiček, spremembe v terjativah do kupcev ter spremembe v obveznostih do dobaviteljev.

Prihodki in odhodki

- **Primer**
 - Rešitev:

$$\text{Izdatki} = 5.000 \times 800 \text{ SIT} + 0,4 (2.000 \times 1.000 \text{ SIT}) = 4,8 \text{ mio SIT}$$

$$\text{Stroški} = 200.000 \times 50 \text{ SIT} = 10 \text{ mio SIT}$$

$$\text{Odhodki} = (40.000 + 60.000 + 70.000 + 20.000) \times 50 \text{ SIT} = 9,5 \text{ mio SIT}$$

$$\text{Prejemki} = (40.000 + 0,4 \times 60.000 + 0,5 \times 70.000 + 20.000) \times 80 \text{ SIT} = 9,52 \text{ mio}$$

$$\text{Prihodki} = (40.000 + 60.000 + 70.000 + 20.000) \times 80 \text{ SIT} = 15,2 \text{ mio SIT}$$

Prihodki in odhodki

• **Primer**

– Rešitev:

Dobiček = prihodki – odhodki = 15,2 mio SIT – 9,5 mio SIT = 5,7 mio SIT

Sprememba v terjatvah do kupcev = $(0,6 \times 60.000 + 0,5 \times 70.000) \times 80$ SIT = 5,68 mio SIT

Sprememba v obveznostih do dobaviteljev = $0,6 \times 2.000 \times 1.000$ SIT = 1,2 mio SIT

Izkaz poslovnega izida

- **Opredelitev**
 - = temeljni računovodski izkaz, ki prikazuje prihodke in odhodke ter ustvarjeni poslovni izid v določenem obdobju
- **Slovenski računovodski standard (SRS) 25**
 - različica 1 (nemška oblika): odhodki poslovanja so prikazani po naravnih vrstah stroškov
 - različica 2 (anglo-ameriška oblika): odhodki poslovanja so razdeljeni po funkcionalnem načelu
- **Objektivni dejavniki dobička**
 - primarna delitev: delitev s cenami na trgu (odvisna od tržne strukture (monopol, oligopol, popolna konkurenca))
 - kapitalska opremljenost dela: panoge z visoko kapitalsko opremljenostjo dela imajo boljše izhodišče
 - ukrepi ekonomske politike: privilegiranje nekaterih panog

Izkaz poslovnega izida

• **Subjektivni dejavniki računovodsko ugotovljenega dobička**

- višina amortizacijskih stopenj
 - večja amortizacijska stopnja → večji stroški in odhodki → manjši dobiček
- metoda vrednotenja stroškov predmetov dela
 - LIFO
 - FIFO
 - metoda povprečne cene
- metoda vrednotenja zalog gotovih proizvodov in nedokončane proizvodnje
 - po polni lastni ceni
 - po zoženi lastni ceni (po spremenljivih stroških)

Izkaz poslovnega izida

• **Primer**

– Podatki: Prodajna cena proizvoda je 12 SIT, lastna cena pa 10 SIT. Povprečni spremenljivi stroški so 7 SIT. Ostali podatki so v tabeli.

Postavka	1. leto	2. leto
Proizvodnja	100	100
Prodaja	80	110
Začetne zaloge	0	20
Končne zaloge	20	10
Sprememba zalog	zaloge ↑	zaloge ↓

– Naloga: Za obe leti izračunajte prihodke, stroške, odhodke, dobiček, vrednost začetnih zalog in vrednost končnih zalog, če podjetje vrednosti zaloge gotovih proizvodov po (1) lastni ceni oz. (2) variabilnih stroških.

Izkaz poslovnega izida

• **Primer**

– Rešitev:

(1) 1. leto po LC

Prihodki = $80 \times 12 = 960$ SIT

Stroški = $100 \times 10 = 1.000$ SIT

Odhodki = $80 \times 10 = 800$ SIT

Dobiček = 960 SIT – 800 SIT = 160 SIT

Vrednost začetnih zalog = 0 SIT

Vrednost končnih zalog = $20 \times 10 = 200$ SIT

Sklep: stroški > odhodki; stroški (1.000) = odhodki (800) + povečanje zalog (200)

Izkaz poslovnega izida

• **Primer**

– Rešitev:

(1) 2. leto po LC

Prihodki = $110 \times 12 = 1.320$ SIT

Stroški = $100 \times 10 = 1.000$ SIT

Odhodki = $110 \times 10 = 1.100$ SIT

Dobiček = 1.320 SIT – 1.100 SIT = 220 SIT

Vrednost začetnih zalog = 200 SIT

Vrednost končnih zalog = $10 \times 10 = 100$ SIT

Sklep: stroški < odhodki; odhodki (1.100) = stroški (1.000) + zmanjšanje zalog (100) (med odhodke uvrstimo še prodane zaloge prejšnjega leta)

Izkaz poslovnega izida

- **Primer**

- Rešitev:

(2) 1. leto po VC

Prihodki = $80 \times 12 = 960$ SIT

Stroški = $100 \times 10 = 1.000$ SIT

Vrednost začetnih zalog = 0 SIT

Vrednost končnih zalog = $20 \times 7 = 140$ SIT

Odhodki = $80 \times 10 + 20 \times 3 = 860$ SIT

Dobiček = 960 SIT – 860 SIT = 100 SIT

Sklep: stroški > odhodki; stroški (1.000) = odhodki (860) + povečanje zalog (140)

Izkaz poslovnega izida

- **Primer**

- Rešitev:

(2) 2. leto po VC

Prihodki = $110 \times 12 = 1.320$ SIT

Stroški = $100 \times 10 = 1.000$ SIT

Vrednost začetnih zalog = 140 SIT

Vrednost končnih zalog = $10 \times 7 = 70$ SIT

Odhodki = $100 \times 10 + 10 \times 7 = 1.070$ SIT

Dobiček = 1.320 SIT – 1.070 SIT = 250 SIT

Sklep: stroški < odhodki; odhodki (1.070) = stroški (1.000) + zmanjšanje zalog (70) (med odhodke uvrstimo še prodane zaloge prejšnjega leta)

Izkaz poslovnega izida

- **Primer**

- Ugotovitve:

Zaloge ↑ (1. leto):

dobiček (po LC) = 160 SIT

dobiček (po VC) = 100 SIT

dobiček je večji pri širšem vrednotenju zalog (po LC)

Zaloge ↓ (2. leto):

dobiček (po LC) = 220 SIT

dobiček (po VC) = 250 SIT

dobiček je večji pri ožjem vrednotenju zalog (po VC)

Če so začetne zaloge enake končnim zalogam:

metoda vrednotenja zalog ne vpliva na dobiček

Uspešnost poslovanja

- **Pojmovanje**

- izhaja iz reševanja temeljnega ekonomskega problema (omejenost dobrin → z njimi je treba gospodariti)

- bistvo uspešnega poslovanja je uspešno gospodarjenje

- uspešnost poslovanja odgovarja na vprašanje, kako se uresničuje temeljno načelo gospodarjenja, t.i. minimax načelo, ki ga izrazimo na dva načina

- doseči dani rezultat (učinek) z minimalnimi žrtvami (porabo sredstev)

- z danimi žrtvami (porabo sredstev) doseči maksimalni možni rezultat

- **Razlika med uspehom in uspešnostjo**

- uspeh: zanima nas absolutni rezultat

- uspešnost: zanima nas relativni rezultat (rezultat v primerjavi s sredstvi, potrebnimi za njegovo doseganje)

Uspešnost poslovanja

- **Mera uspešnosti poslovanja = rezultat / sredstva**

- rezultat = merjena količina

- celotna proizvodnja, izražena količinsko (v tonah, kosih, kubičnih metrih, itd.)

- celotna proizvodnja, izražena vrednostno (v SIT)

- dobiček

- sredstva = merilo rezultata = prvine poslovnega procesa, potrebne za proizvodnjo, ki se med sabo kakovostno razlikujejo, zato jih ne moremo preprosto seštevati

- vsa sredstva podjetja

- kapital lastnikov

Uspešnost poslovanja

- Zaradi problemov z izražanjem rezultata in sredstev mere uspešnosti poslovanja ne moremo izraziti enolično → izrazimo jo z več delnimi merami ali kazalniki uspešnosti (produktivnost dela, gospodarnost oz. ekonomičnost, dobičkonosnost oz. rentabilnost)

- **Načela temeljnih kazalnikov uspešnosti**

- načelo produktivnosti dela = doseganje čim večje količine poslovnih učinkov v enoti delovnega časa

- načelo gospodarnosti = doseganje čim nižjih stroškov na enoto poslovnega učinka

- načelo dobičkonosnosti = doseganje čim večjega dobička na enoto vloženega kapitala (vidik lastnika) ali sredstev (vidik celotnega podjetja)

- **Cilj poslovanja v tržnem gospodarstvu je dobiček → najbolj celovita mera uspešnosti je dobičkonosnost**

Produktivnost dela

- **Produktivnost kot naturalno merilo uspešnosti**
 - izračun: $P = Q / L$
 - izračun (recipročno): $P \text{ (recipročno)} = L / Q$
 - produktivnost se poveča
 - če se poveča količina poslovnih učinkov (Q) na enoto delovnega časa (L)
 - če se zmanjša čas (L), ki je potreben za proizvodnjo enote poslovnega učinka (Q)
- **Dejavniki, ki vplivajo na produktivnost**
 - tehnično tehnološki: tehnična delitev dela, tehnična opremljenost dela, narava tehnološkega procesa
 - organizacijski: izkoriščenost zmogljivosti, izkoriščenost delovnega časa, standardizacija in tipizacija, kooperacija, specializacija, itd.

Produktivnost dela

- **Dejavniki, ki vplivajo na produktivnost**
 - človeški: strokovna usposobljenost, intenzivnost dela (motivacija)
 - naravni
 - družbeni
- **Problemi z merjenjem produktivnosti**
 - merjenje delovnega časa (L)
 - ali vzeti le čas zaposlenih, ki neposredno sodelujejo v proizvodnji, ali čas vseh zaposlenih
 - ali vzeti celotni razpoložljivi delovni čas ali čas, ko zaposleni dejansko delajo
 - kaj naj bo enota delovnega časa (ura, dan, mesec, celotno število zaposlenih v letu, itd.)

Produktivnost dela

- **Problemi z merjenjem produktivnosti**
 - merjenje ustvarjene količine poslovnih učinkov (Q)
 - problem raznovrstne (heterogene) proizvodnje, ker ne moremo seštevati različnih poslovnih učinkov → tri metode
 - metoda stalnih cen (vrednostna metoda)
 - metoda ekvivalentnih števil
 - metoda normativov dela

Metoda stalnih cen (vrednostna metoda)

- **Primer**
 - Podatki: Podjetje je v dveh letih proizvedlo količine proizvodov s prodajnimi cenami kot kaže tabela. Prvo leto je porabilo 50.000 ur dela, drugo leto pa 44.000 ur dela.

Proizvod	Q v 1. letu	Q v 2. letu	PC v 1. letu	PC v 2. letu
A	80.000	60.000	4.000 SIT	4.500 SIT
B	50.000	40.000	1.000 SIT	1.800 SIT
C	10.000	20.000	8.000 SIT	9.000 SIT

- Naloga: Za koliko se je produktivnost v drugem letu realno povečala/zmanjšala?

Metoda stalnih cen (vrednostna metoda)

- **Primer**
 - Rešitev:
 - Vrednost proizvodnje₁ = 80.000 × 4.000 SIT + 50.000 × 1.000 SIT + 10.000 × 8.000 SIT = 450 mio SIT
 - Vrednost proizvodnje₂ (upoštevamo stalne cene iz 1. leta) = 60.000 × 4.000 SIT + 40.000 × 1.000 SIT + 20.000 × 8.000 SIT = 440 mio SIT
 - Produktivnost₁ = 450 mio SIT / 50.000 ur = 9.000 SIT/uro
 - Produktivnost₂ = 440 mio SIT / 44.000 ur = 10.000 SIT/uro
 - Indeks produktivnosti_{2/1} = (produktivnost₂ / produktivnost₁) × 100 = (10.000 SIT/uro / 9.000 SIT/uro) × 100 = 111,1

Metoda ekvivalentnih števil

- **Primer**
 - Podatki: Podjetje je v dveh letih proizvedlo količine proizvodov kot kaže tabela. Podjetje potrebuje za enoto proizvoda C za 10% več časa kot za enoto proizvoda B, za enoto proizvoda A pa za 20% manj dela kot za enoto proizvoda B. Prvo leto je podjetje porabilo 80.000 ur dela, drugo leto pa 88.000 ur dela.

Proizvod	Q v 1. letu	Q v 2. letu
A	500.000	600.000
B	800.000	900.000
C	1.000.000	1.200.000

- Naloga: Za koliko se je produktivnost v drugem letu realno povečala/zmanjšala?

Metoda ekvivalentnih števil

• Primer

- Rešitev: Glede na razmerja med porabljenim delom izračunamo ekvivalente (E) in dejanske količine (Q) pretvorimo v pogojne enote (PE), tako da jih pomnožimo z ekvivalenti

Proizvod	Q v 1. letu	Q v 2. letu	E	PE v 1. letu	PE v 2. letu
A	500.000	600.000	0,8	400.000	480.000
B	800.000	900.000	1,0	800.000	900.000
C	1.000.000	1.200.000	1,1	1.100.000	1.320.000
Skupaj	–	–	–	2.300.000	2.700.000

Produktivnost₁ = 2,3 mio PE / 80.000 ur = 28,75 PE/uro

Produktivnost₂ = 2,7 mio PE / 44.000 ur = 30,68 PE/uro

Indeks produktivnosti_{2/1} = (produktivnost₂ / produktivnost₁) × 100 = (30,68 PE/uro / 28,75 PE/uro) × 100 = 106,7

Metoda normativov dela

• Primer

- Podatki: Podjetje je v dveh letih proizvedlo količine proizvodov kot kaže tabela. Normativ za proizvodnjo enote proizvoda A je 0,2 ure, proizvoda B 0,15 ure, proizvoda C pa 0,5 ure. Prvo leto je podjetje porabilo 20.000 ur dela, drugo leto pa 25.000 ur dela.

Proizvod	Q v 1. letu	Q v 2. letu
A	40.000	50.000
B	50.000	30.000
C	10.000	20.000

- Naloga: Za koliko se je produktivnost v drugem letu realno povečala/zmanjšala?

Metoda normativov dela

• Primer

- Rešitev: Glede na razmerja med normativi za enoto proizvodov A, B in C izračunamo norma ure (NU), tako da dejansko proizvodnjo (Q) pomnožimo z normativom dela

Proizvod	Q v 1. letu	Q v 2. letu	Nor.	NU v 1. letu	NU v 2. letu
A	40.000	50.000	0,20	8.000	10.000
B	50.000	30.000	0,15	7.500	4.500
C	10.000	20.000	0,50	5.000	10.000
Skupaj	–	–	–	20.500	24.500

Produktivnost₁ = potrebne norma ure₁ / dejanske ure₁ = 20.500 ur / 20.000 ur = 1,025

Produktivnost₂ = potrebne norma ure₂ / dejanske ure₂ = 24.500 ur / 25.000 ur = 0,980

Indeks produktivnosti_{2/1} = (0,980 / 1,025) × 100 = 95,6

Gospodarnost oz. ekonomičnost

• Razlika med gospodarnostjo in produktivnostjo

- produktivnost (P): količino ustvarjenih poslovnih učinkov primerjamo s porabo delovnega časa
- gospodarnost (E): količino ustvarjenih poslovnih učinkov primerjamo s porabo vseh prvin poslovnega procesa

• Izračun v teoriji

- gospodarnost (E) = ustvarjena količina poslovnih učinkov / porabljene prvine poslovnega procesa
- gospodarnost se poveča
 - če se poveča količina poslovnih učinkov (Q) ob nespremenjeni porabi prvin poslovnega procesa
 - če se zmanjša poraba prvin poslovnega procesa, ki so potrebna za proizvodnjo enote poslovnega učinka (Q)

Gospodarnost oz. ekonomičnost

• Problemi merjenja gospodarnosti

- problemi merjenja števca (Q)
 - problem raznovrstne (heterogene) proizvodnje, ker ne moremo seštevati različnih poslovnih učinkov → zato v praksi vzamemo v števec kar prihodke ali poslovne prihodke
- problemi merjenja imenovalca (porabljene prvine)
 - problem raznovrstnosti (heterogenosti) porabljenih prvin, ker ne moremo seštevati različnih poslovnih prvin → zato v praksi vzamemo v števec kar odhodke ali poslovne odhodke

• Izračun v praksi

- gospodarnost (E) = prihodki / odhodki

Gospodarnost oz. ekonomičnost

• Povezava gospodarnosti z uspehom

- E > 1; če so prihodki > odhodki; če je dobiček
- E < 1; če so prihodki < odhodki; če je izguba

• Za večjo preglednost analiz lahko izračunamo tudi delne gospodarnosti

- gospodarnost poslovanja = poslovni prihodki / poslovni odhodki
- gospodarnost financiranja = prihodki od financiranja / odhodki od financiranja
- gospodarnost izrednih postavk = izredni prihodki / izredni odhodki

Gospodarnost oz. ekonomičnost

- **Povezava gospodarnosti s produktivnostjo**
 - izpeljava: $E = Q / C = (Q / \text{povp. št. zaposlenih}) / (C / \text{povp. št. zaposlenih}) = P \times (1 / (C / \text{povp. št. zaposlenih}))$
 - gospodarnost se poveča, če se
 - poveča produktivnost
 - poveča racionalnost trošenja poslovnih prvin (ko se zmanjšajo stroški na zaposlenega)
- **Izražanje gospodarnosti glede na cene**
 - tekoče cene → nominalna gospodarnost (nanjo vpliva tudi sprememba cen)
 - stalne cene → realna gospodarnost (izločimo vpliv spremembe cen)

Gospodarnost oz. ekonomičnost

- **Dejavniki realne gospodarnosti (E_R)**
 - tisti, ki vplivajo na produktivnost
 - tisti, ki vplivajo na racionalnost trošenja poslovnih prvin (izkoriščenost delovnega časa, opreme in materiala)
- **Nominalna gospodarnost (E_N) pod vplivom**
 - tisti, ki vplivajo na produktivnost
 - tisti, ki vplivajo na racionalnost trošenja poslovnih prvin (izkoriščenost delovnega časa, opreme in materiala)
 - tisti, ki vplivajo na spremembe cen poslovnih učinkov (prodajne cene) in poslovnih prvin (nabavne cene)

Gospodarnost oz. ekonomičnost

- **Spreminjanje nominalne gospodarnosti v odvisnosti od sprememb realne gospodarnosti in inflacije**

Spremembe cen in realne gospodarnosti	Cene posl. učinkov in cene posl. prvin ↑ proporcionalno	Cene posl. učinkov ↑ bolj kot cene posl. prvin	Cene posl. učinkov ↑ manj kot cene posl. prvin
$E_R \uparrow$	$E_N \uparrow$ v enakem razmerju kot E_R	$E_N \uparrow$ bolj kot E_R	- $E_N \uparrow$, če vpliv inflacije < od $\uparrow E_R$ - $E_N \downarrow$, če vpliv inflacije > od $\uparrow E_R$
E_R enaka	E_N se ne spremeni	$E_N \uparrow$	$E_N \downarrow$
$E_R \downarrow$	$E_N \downarrow$ v enakem razmerju kot E_R	- $E_N \uparrow$, če vpliv inflacije > od $\downarrow E_R$ - $E_N \downarrow$, če vpliv inflacije < od $\downarrow E_R$	$E_N \downarrow$ bolj kot E_R

Gospodarnost oz. ekonomičnost

- **Primer**
 - Podatki: V podjetju se je lani proizvodnja zmanjšala za 20%, število delovnih ur pa je ostalo nespremenjeno. Izmet se je povečal za 0,5%, stopnja izkoriščenosti strojev pa padla za 0,6%. Cene poslovnih prvin so se v povprečju povečale za 9%, cene poslovnih učinkov pa za 12%.
 - Naloga: Kaj se je zgodilo z nominalno gospodarnostjo v primerjavi z realno gospodarnostjo?
 - Rešitev: Imamo ugoden vpliv inflacije (cene poslovnih učinkov ↑ bolj kot cene poslovnih prvin) in neugoden vpliv realne gospodarnosti (↓ produktivnosti in hkrati ↓ racionalnosti pri izkoriščenosti strojev in pri izmetu), toda ugoden vpliv inflacije je očitno manjši (le za 3%) kot neugoden vpliv realne gospodarnosti (za več kot 20%), kar pomeni, da se je nominalna gospodarnost znižala.

Gospodarnost oz. ekonomičnost

- **Primer**
 - Podatki: Podjetje je v dveh letih proizvedlo količine proizvodov s prodajnimi cenami kot kaže prva tabela. Hkrati je porabilo določen obseg poslovnih prvin z znanimi nabavnimi cenami kot kaže druga tabela.
Posl. učinek	Q v 1. letu	Q v 2. letu	PC v 1. letu	PC v 2. letu
A	10.000	15.000	600 SIT	620 SIT
B	4.000	2.000	800 SIT	850 SIT
-
Posl. prvina	Q v 1. letu	Q v 2. letu	NC v 1. letu	NC v 2. letu
X	1.000	2.000	3.000 SIT	3.100 SIT
Y	1.200	1.000	4.000 SIT	4.200 SIT
- Naloga: Kako sta se v drugem letu glede na prvo leto spremenili nominalna in realna gospodarnost?

Gospodarnost oz. ekonomičnost

- **Primer**
 - Rešitev:

$$E_{N1} = \text{prihodki}_1 / \text{odhodki}_1 = (10.000 \times 600 \text{ SIT} + 4.000 \times 800 \text{ SIT}) / (1.000 \times 3.000 \text{ SIT} + 1.200 \times 4.000 \text{ SIT}) = 9,2 \text{ mio SIT} / 7,8 \text{ mio SIT} = 1,18$$

$$E_{N2} = \text{prihodki}_2 / \text{odhodki}_2 = (15.000 \times 620 \text{ SIT} + 2.000 \times 850 \text{ SIT}) / (2.000 \times 3.100 \text{ SIT} + 1.000 \times 4.200 \text{ SIT}) = 11 \text{ mio SIT} / 10,4 \text{ mio SIT} = 1,06$$

$$\text{Indeks } E_N = (E_{N2} / E_{N1}) \times 100 = (1,06 / 1,18) \times 100 = 89,8$$

$$E_{R1} = \text{prihodki}_1 / \text{odhodki}_1 = (10.000 \times 600 \text{ SIT} + 4.000 \times 800 \text{ SIT}) / (1.000 \times 3.000 \text{ SIT} + 1.200 \times 4.000 \text{ SIT}) = 9,2 \text{ mio SIT} / 7,8 \text{ mio SIT} = 1,18$$

$$E_{R2} = \text{prihodki}_{2(SC)} / \text{odhodki}_{2(SC)} = (15.000 \times 600 \text{ SIT} + 2.000 \times 800 \text{ SIT}) / (2.000 \times 3.000 \text{ SIT} + 1.000 \times 4.000 \text{ SIT}) = 10,6 \text{ mio SIT} / 10 \text{ mio SIT} = 1,06$$

$$\text{Indeks } E_R = (E_{R2} / E_{R1}) \times 100 = (1,06 / 1,18) \times 100 = 89,8$$

Dobičkonosnost oz. rentabilnost

- Je najsplošnejša mera uspešnosti poslovanja
- Dva vidika
 - vidik lastnika
 - dobičkonosnost kapitala (ROE): razmerje med (čistim) dobičkom in zanj vloženim povprečnim kapitalom
 - izračun ponavadi kot: dobičkonosnost kapitala = (čisti dobiček / povprečni kapital) × 100%
 - vidik celotnega podjetja
 - dobičkonosnost sredstev (ROA): razmerje med (čistim) dobičkom in povprečno vloženimi vsemi poslovnimi sredstvi
 - izračun ponavadi kot: dobičkonosnost sredstev = (dobiček / povprečna sredstva) × 100%

Dobičkonosnost oz. rentabilnost

- Povezava dobičkonosnosti z gospodarnostjo in produktivnostjo (DuPontov sistem povezanih kazalcev)
 - izpeljava: $ROA = \text{dobiček} / \text{povprečna sredstva} = (\text{prihodki} / \text{povprečna sredstva}) \times (\text{dobiček} / \text{prihodki}) = (\text{prihodki} / \text{povprečna sredstva}) \times ((\text{prihodki} - \text{odhodki}) / \text{prihodki}) = (\text{prihodki} / \text{povprečna sredstva}) \times (1 - \text{odhodki} / \text{prihodki}) = \text{hitrost obračanja sredstev} \times (1 - 1 / E)$
 - dobičkonosnost se poveča, če se
 - poveča hitrost obračanja sredstev (smo že obravnavali)
 - poveča produktivnost (velja že za gospodarnost)
 - poveča racionalnost trošenja poslovnih prvin (velja že za gospodarnost)
 - cene poslovnih učinkov spreminjajo ugodneje (rastejo hitreje ali padajo počasneje) kot cene poslovnih prvin (velja že za nominalno gospodarnost)

Dobičkonosnost oz. rentabilnost

- Primer
 - Podatki: Podjetje je imelo v povprečju 400 mio SIT kapitala in stopnjo zadolženosti 75%. Doseglo je 1.800 mio SIT prihodkov in koeficient gospodarnosti 1,125.
 - Naloga: Kolikšna je bila dobičkonosnost v tem podjetju z vidika lastnika in z vidika celotnega podjetja?
 - Rešitev:
 - Sredstva = kapital + dolg → 0,25% sredstev = 400 mio SIT → sredstva = 1.600 mio SIT
 - $E = \text{prihodki} / \text{odhodki} \rightarrow \text{odhodki} = \text{prihodki} / E = 1.800 \text{ mio SIT} / 1,125 = 1.600 \text{ mio SIT}$
 - $ROE = \text{dobiček} / \text{povprečni kapital} = (1.800 \text{ mio SIT} - 1.600 \text{ mio SIT}) / 400 \text{ mio SIT} = 50\%$
 - $ROA = \text{dobiček} / \text{povprečna sredstva} = (1.800 \text{ mio SIT} - 1.600 \text{ mio SIT}) / 1.600 \text{ mio SIT} = 12,5\%$

Uspešnost poslovanja

- Možne primerjave kazalcev uspešnosti
 - primerjava v času = primerjamo s kazalci za podjetje v preteklih časovnih obdobjih (časovni indeksi)
 - primerjava v prostoru = primerjamo velikost kazalcev za sorodna podjetja v istem časovnem obdobju
 - primerjava dejansko doseženega s planiranimi kazalci
- Analiza odmikov in iskanje vzrokov zanje
 - samo primerjava kazalcev brez analize odmikov in iskanja vzrokov zanje nima večjega pomena